

**«ԹԱՐԳՄԱՆՉԻ ԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻ» ՀԵՏ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ
ՀՈՒՄԱՆԻՏԱՐ ԴԱՍԸՆԹԱՅՈՒՄ**

Ինչպես ցույց է տալիս բանասեր ուսանողների հետ աշխատանքի փորձը, նրանք մեծ հետաքրքրություն են ցուցաբերում անգլերենի ուսուցման նկատմամբ, երբ հաղթահարում են որոշակի լեզվաբանական բնույթի դժվարություններ: Օրինակ՝ երբ նրանք փորձում են սովորել միջազգային բառեր կամ եզրույթներ, հաճույքով են բառերը ճանաչում, թարգմանում, գործածում իրենց ակտիվ խոսքի մեջ, համեմատում հայերեն համարժեքների հետ:

Ինչպես հայտնի է տարբեր լեզուներում միջազգային բառերի թարգմանությունն առանձնակի դժվարություն չի ներկայացնում, քանի որ օտարալեզու բառը հիմնականում հուշում է թարգմանչին նրա հայերեն տարբերակը: Նույնը չի կարելի ասել այսպես կոչված կեղծ միջազգային բառերի կամ «թարգմանչի կեղծ բարեկամների» մասին: «Թարգմանչի կեղծ բարեկամները» հիմնականում փոխներթափանցման պատճառ են դառնում, քանի որ արդեն իմաստով կամ ձևով հայտնի բառը կարող է ունենալ լրիվ այլ իմաստ:

Ըստ “Let’s translate” ուսումնական ձեռնարկի հեղինակներ Ն. Հարությունյանի և Ն. Հակոբյանի՝ «թարգմանչի կեղծ բարեկամները» դասակարգվում են հետևյալ խմբերի.

1. Բառեր, որոնք ունեն հայերեն բառերի հետ արտաքին մնացություն: Համատեքստից ելնելով՝ այս բառերը կարող են ստանալ նաև իմաստային տարբեր երանգներ և թարգմանվել այլ կերպ:
2. Բառեր, որոնք հոգնակի թվում ձեռք են բերում նշանակություն /Հարությունյան, Հակոբյան, 2006/:

Նշված ձեռնարկի հեղինակները հիմնականում նպատակ են հետապնդում զարգացնել համապատասխան թարգմանչական գիտելիքներ, կարողություններ, հմտություններ: Այդ նպատակով

նրանք սկզբում առաջարկում են համապատասխան տեսական գիտելիքներ, հետո՝ վարժություններ: Ակնհայտ է, որ անգլերեն լեզվի դասընթացի հիմնական նպատակներից մեկը բառապաշարի փոխներթափանցման կանխումն ու հաղթահարումն է: Ուսանողները ձեռք են բերում համապատասխան բառագիտական գիտելիքներ, յուրացնում են տվյալ խնդրին վերաբերող դրույթները և ակտիվացնում իրենց բառապաշարը համապատասխան վարժություններով: Առաջարկվում է տասը վարժություն՝ ընդհանուր առմամբ թարգմանական բնույթի: Այդ թարգմանությունները մեծ մասամբ աշխատատար են, սակայն տիպային օրինակները բացահայտում են փոխներթափանցում առաջացնող իմաստը. Օրինակ՝ *extravagant* բառն ունի երկու իմաստ՝

1. Spending much more than is necessary or prudent, wasteful;
2. Excessively high (of prices) /Հարությունյան, 2006/:

Հեղինակներն առաջարկում են մի այլ վարժություն: Ըստ իս մեթոդական տեսանկյունից այն ճշգրտման կարիք ունի, քանի որ այսպես է հնչում՝ «Բացատրել, թե ինչու ձևով նման հայերեն բառերը չեն կարող փոխարինել ընդգծված անգլերեն բառերին»: Բանն այն է, որ բացատրելու անհրաժեշտություն չկա, քանի որ գործ ունենք «թարգմանչի կեղծ բարեկամների» հետ, և հետո, անհրաժեշտ է հստակորեն ընդգծել, թե ինչ լեզվով է տրվում բացատրությունը: Եթե օտար լեզուներ ուսումնասիրող ուսանողներին է հարցն ուղղված, ապա պարզ է, որ պետք է բացատրել անգլերեն, իսկ եթե առաջադրանքը կատարում են բանասերները, որոնց մասնագիտական լեզուն հայերենն է, ապա այս պահանջն անհրաժեշտ է ավելի հստակ ձևակերպել:

1. Պահանջել, որ նրանք դուրս գրեն տվյալ բառի բացատրությունը ոչ միայն անգլերեն-հայերեն, այլև անգլերեն բացատրական բառարաններից:
2. Կարդալ դուրս գրած բացատրություններն իրենց օրինակներով:
3. Ի վերջո բացատրել ոչ միայն հայերենով, այլև անգլերենով, թե ինչն է դառնում փոխներթափանցման պատճառ: Օրինակ՝

Tolstoy devoted the remainder of his life to writing little **pamphlets**, preaching peace and love and the abolition of poverty.

Ուսանողները դուրս են գրում **pamphlet** բառի հայերեն նշանակությունները Հ.Ա. Ասմանգուլյանի և Կ.Յ. Հովհաննիսյանի խմբագրությամբ կազմած անգլերեն- հայերեն բառարանից:

Pamphlet- 1. Բրոշյուր; 2. Պամֆլետ, պարսավազիր

Հետաքրքիրն այն է, որ Oxford Advanced Learner`s Dictionary of Current English (1999) բառարանում չի տրվում այդ բառի երկրորդ իմաստը:

Pamphlet - a very thin book with a paper cover, containing information about a particular subject.

Երրորդ վարժությամբ հեղինակներն ուսուցանում են բառեր, որոնք տարբեր ենթատեքստերում, տարբեր խոսքային իրադրություններում կարող են հանդես գալ որպես «թարգմանչի կեղծ բարեկամներ»:

Չորրորդ վարժությունն իր պահանջով մեծ դժվարություն կարող է ներկայացնել ոչ մասնագիտական ֆակուլտետների ուսանողների համար, քանի որ նրանք չունեն համապատասխան լեզվական գիտելիքներ «թարգմանչի կեղծ բարեկամները» ճանաչելու և թարգմանելու համար: Դրա փոխարեն մենք առաջարկում ենք նույն բառով կազմված տարբեր նախադասություններ, ուր մի դեպքում տվյալ բառը հանդես է գալիս իր բուն իմաստով, մյուսում՝ իրադրային: Ընդ որում, իրադրային իմաստը դառնում է թարգմանչի կեղծ բարեկամ: Օրինակ՝ նույն հեղինակներն առաջարկում են հետևյալ նախադասությունը.

When he was fifteen Chopin entered his father`s school for academic studies.

Անգլերեն-հայերեն բառարանում academic բառն ունի հինգ իմաստ.

1. Գիտական համալսարանի անդամ
2. Ս. զուտ տեսական ապացույցներ կամ փաստարկներ
3. Ս. համապատասխան հագուստ
4. Ակադեմիական, համալսարանական
5. Չուտ տեսական, վերացական

Ուսանողների համար բավականին դժվար է թարգմանել տվյալ բառահոդվածի հիման վրա, որովհետև “academic studies” տրված

նախադասությունում նշանակում է «ուսումնական պարապմունքներ»: Այդ բառահոդվածը ինչ-որ տեղ, ինչպես և շատ այլ բառահոդվածներ, կարող են ոչ միայն օգնել, այլև խանգարել, որ ուսանողները ճիշտ թարգմանեն բառային փոխներթափանցում առաջացնող բառերն ընդհանրապես, «թարգմանչի կեղծ բարեկամները» մասնավորապես:

Oxford Advanced Learner`s Dictionary of Current English (1999) բառարանում նույն այդ բառի բառահոդվածում տրված են ոչ միայն բացատրությունները, այլև նախադասություններով և բառակապակցություններով ամրագրված օրինակներ: Ընդ որում այդ օրինակներն այնքան դիպուկ են, որ ուսանողները հեշտությամբ կարող են կռահել իմաստները: Օրինակ

The students return in October for the start of the new academic year.
(ուսումնական տարի)

She wasn`t very academic and hated school. (ուսումնաստենչ)

It is a purely academic question. (գիտական)

Այսպիսով, կարելի է համապատասխան մեթոդական եզրակացություններ անել:

1. Փոխներթափանցումը հաղթահարելու համար կիրառելի են ինչպես ուսուցման դեդուկտիվ, այնպես էլ ինդուկտիվ եղանակները:
2. Հարկ է պատշաճ ուշադրություն դարձնել, թե ուսանողներն ինչ բառարաններից են օգտվում:
3. Ուսուցման նախնական փուլում պահանջել, որ ուսանողները բառային փոխներթափանցումը հաղթահարեն ոչ միայն գիտականորեն, աստիճանաբար ռեֆլեքսիայի աստիճանը բարձրացնելով, այլև համեմատական-հարադրական եղանակով, երբ նույն բառը թարգմանվում է տարբեր ենթատեքստերում, տարբեր խոսքային իրադրություններում:
4. Ուսուցման միջին և ավարտական փուլերում պահանջել կամ ստեղծել ուսուցման այնպիսի պայմաններ, որ ուսանողները սկսեն գործածել տվյալ բառը իրենց խոսքում՝ հարց ու պատասխան տալու ընթացքում, նախադասություններ կազմելիս, երկխոսելիս:

Մեթոդական տեսանկյունից արդյունավետ չէ այն պահանջը, ըստ որի ուսանողները պետք է մեկնաբանեն տրված բառակապակցությունների նշանակությունը, քանի որ այդ պահանջի կատարումը չի նպաստում ոչ լեզվական, ոչ էլ լեզվաբանական իրագեկության զարգացմանը: Օրինակ՝

Officers of the trade union.

Ակնհայտ է, որ «թարգմանչի կեղծ բարեկամն» այստեղ officer բառն է: Ուսանողները հիմնականում գիտեն այդ բառի առաջին իմաստը՝ սպա: Սակայն երկրորդ իմաստը՝ աստիճանավոր, պետական պաշտոնյա, պետական ծառայող շատ քչերին է հայտնի: Փաստորեն, officers of the trade union արտահայտությունը թարգմանվում է արհմիության պաշտոնյաներ կամ ղեկավարներ: Պարզ է, որ առանց նախնական վարժությունների հնարավոր չէ կռահել այդ իմաստը: Այդ նպատակով առաջարկվում է տվյալ բառը ներկայացնել տարբեր բառակապակցություններում.

Orderly officer - հերթապահ սպա

Non-commissioned officer - ենթասպա

Returning officer - ընտրական հանձնաժողովի նախագահ (Անգլիայում)

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1999) բառարանում տրվում են այդ բառի հետևյալ բառակապակցությունները՝

A customs officer

Officers of state

Welfare officers

Փաստորեն, տարբեր բառակապակցություններով նույն բառը թարգմանել հանձնարարելը նպաստում է այդ բառի իրադրային իմաստի բացատրությանը, ինչը տեղի չի ունենում, երբ պահանջվում է դա անել մի բառակապակցություն թարգմանելիս:

Ասվածի տեսանկյունից հետաքրքիր է platform բառը, քանի որ խորհրդային շրջանում այն դժվար թե համարվեր «թարգմանչի կեղծ բարեկամ»: Բանն այն է, որ այդ բառը հայերենում հայտնի է *կառնատույց* և *քաղաքական ծրագիր* իմաստներով: Սակայն ինչ-որ տեղ ապաքաղաքականացված ուսանողության շրջանում այդ բառը երբեմն հայտնի է միայն առաջին իմաստով:

Item of the party platform բառակապակցության իմաստը կռա-

հելը պայմանավորված է ուսանողների սոցիալ-մշակութային իրազեկության զարգացման աստիճանով: Հետաքրքիրն այն է, որ ուսանողների մեծ մասին ծանոթ է platform բառի համակարգչային համակարգի տեսակ իմաստը. An IBM platform, a multimedia platform: Այս բառահոդվածը հայերեն-անգլերեն Հ. Ս. Ասմանգուլյանի և Մ. Ի. Հովհաննիսյանի խմբագրությամբ գրված բառարանում հնացած է, քանի որ այդ վերջին իմաստն ընդհանրապես բացակայում է /Ասմանգուլյան, Հովհաննիսյան, 1991/:

Ուսանողների համար մեծ դժվարություն չէ թարգմանել constitutional guarantees and protections բառակապակցությունը, սակայն public proclamations բառակապակցության մեջ ուսանողները հաճախ դժվարությամբ են թարգմանում proclamation բառի պահանջով իմաստը 1. հայտարարություն, ազդարարում, 2. հռչակում: Public proclamations թարգմանվում է հրապարակային հայտարարություն կամ հռչակագիր, սակայն մինչ այդ բառակապակցությունը թարգմանելը ճիշտ է տալ մի քանի բառակապակցություններ proclaim բառով.

The president proclaimed a state of emergency.

Նախագահը հայտարարեց արտակարգ դրություն:

The charter proclaimed that all states would have their own government.

Խարտիան հռչակեց, որ բոլոր պետությունները պիտի ունենան իրենց կառավարությունը:

He proclaimed himself emperor.

Նա իրեն միապետ հռչակեց:

Այնպիսի վարժություններ կազմելիս, որոնք կօգնեն հաղթահարել բառային փոխներթափանցումը, անհրաժեշտ է հաշվի առնել ուսանողների նախնական գիտելիքները, բառերի ծագումը, հայերենի և անգլերենի տիպաբանության տեսանկյունից նրանց արտասանական, թեքական առանձնահատկությունները:

Միայն թարգմանական հմտություններ պարունակող վարժությունները չունեն մեթոդական մեծ արժեք, քանի որ ցանկացած նախադասություն կարելի է թարգմանել բառարանի միջոցով: Օրինակ՝ «թարգմանչի կեղծ բարեկամները» շարքի համար նախատեսված վարժություններից մեկում նշված հեղինակները առաջարկում են հետևյալ պահանջը.

Վարժություն 6. Թարգմանել

1. Constitution of the International Military Tribunal
2. Lumber interests
3. International Longshoremen's Association
4. Convention of the Republican Party
5. Congress of the British Communist Party /Հարությունյան, 2006/.

Թարգմանիչ մասնագիտության բաժնում սովորող ուսանողների պարագայում այսպիսի վարժությունն արդարացված է, սակայն բանասեր ուսանողների համար այս վարժությունը հնարավոր է հետաքրքրություն չներկայացնի մի շարք առումներով.

1. Այն չի պարունակում ստեղծագործական տարր
2. Բառակապակցությունները տրված չեն տիպական խոսքային իրադրություններում
3. Դրանում ընդգծված չեն «թարգմանչի կեղծ բարեկամները»
4. Թարգմանելու համար տրված բառակապակցությունները պարունակում են մեկից ավելի բառային դժվարություն
5. «Թարգմանչի կեղծ բարեկամները» չունեն հաղորդակցական նշանակություն

Առաջին բառակապակցությունում tribunal բառն ունի երկու իմաստ՝ 1. դատարան, 2. դատավորի տեղը: Եթե հեղինակները tribunal բառը առաջարկեին երկրորդ իմաստով, ապա կարելի էր խոսել բառային փոխներթափանցում առաջացնող «թարգմանչի կեղծ բարեկամների» մասին:

Lumber interests բառակապակցության թարգմանությունը մեծ դժվարություն է ներկայացնում ուսանողների համար, քանի որ Lumber բառն ունի մի քանի իմաստ՝ 1. Հնոտիք, 2. Անտառանյութ, 3. Խճողել, 4. Աղմուկով անցնել: Երկկողմանի դժվարություն ներկայացնող հատկաբանական բառակապակցություններն անհրաժեշտ է թարգմանել լուրջ նախապատրաստական աշխատանքներից հետո:

Հասկանալի չէ, թե ինչ թարգմանչի կեղծ բարեկամ է պարունակում International Longshoremen's Association բառակապակցությունը, քանի որ ուսանողները հիմնականում այն ճիշտ են թարգմանում: Նույնը վերաբերում է հաջորդ երկու բառակապակցություն-

ներին: “Convention” և “Congress” բառերը այդ բառակապակցություններում չեն կարող համարվել թարգմանչի կեղծ բարեկամներ: Օրինակ երբ համեմատում ենք հետևյալ նախադասությունները

1. She is a young woman who enjoys flouting conventions.
2. The conventions of the Democratic Party took place last week.
3. She studies the conventions of Greek tragedy.

ապա պարզում ենք, որ ավելի մեծ դժվարություն է ներկայացնում “flouting convention” բառակապակցությունը, որը նշանակում է «ծաղրող սովորույթ, ոճ»: Տվյալ նախադասությունը թարգմանվում է հետևյալ կերպ. *Նա մի երիտասարդ կին է, ով սովորույթ ունի ծաղրել ուրիշներին:*

Երրորդ նախադասությունում convention բառը նույնպես ոճ կամ մեթոդ նշանակությամբ կարող է հանդես գալ որպես թարգմանչի կեղծ բարեկամ: Երրորդ նախադասությունը կարելի է թարգմանել հետևյալ կերպ. *Նա ուսումնասիրում է հունական ողբերգության ոճերը:*

Այսպիսով, կարելի է պնդել, որ համարյա բոլոր միջազգային բառերը կարող են հանդես գալ որպես «թարգմանչի կեղծ բարեկամներ»: Կարևոր է բացահայտել տվյալ բառի հիմնական իմաստը համապատասխան խոսքային իրադրությունում:

Նշված օրինակների վերլուծությունը հավաստում է, որ բառերը ձեռք են բերում նոր իմաստներ ոչ միայն նոր իրադրությունում, այլև, երբ փոխվում է նախընտրվող լեզվի ոճը՝ գրական, գիտական, խոսակցական: Բանասեր ուսանողները ճանաչելով, թարգմանելով, վերլուծելով «թարգմանչի կեղծ բարեկամները», ոչ միայն յուրացնում են անգլերենի բառապաշարը, այլև խորացնում են իրենց լեզվաբանական գիտելիքներն ու մեթոդական իրազեկությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Harutyunyan N., Hakobyan N. Let’s translate. Yerevan: “Interlingua” Linguistic University, 2006.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М.: Издательство литературы на иностранном языке, 1959.

3. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1999.
4. Ասմանգուլյան Հ.Ա., Հովհաննիսյան Մ.Ի. Անգլերեն-հայերեն բառարան, Երևան, Հայաստանի րատարակչություն, 1991:

Г. ДАНИЕЛЯН – *Стратегия работы с “ложными друзьями переводчика” в гуманитарном курсе английского языка.* – В статье рассматривается проблема обучения иноязычной лексике посредством последовательного изучения «ложных друзей переводчика». С одной стороны, такая работа способствует усвоению студентами иноязычной лексики, с другой, – развитию их лингвистической и методической компетенции.

Принципиально важно то, что студенты-филологи учатся выявлять «ложных друзей переводчика» в новых учебно-речевых ситуациях, с учетом стилистических, жанровых особенностей изучаемого текста или речевого сообщения.

G. DANIELYAN – *The Strategies for Working with “False Friends of Translator” in the English Course for the Humanities.* – The paper touches upon the problem of teaching target vocabulary through consecutive study of “false friends of translator”. On the one hand, this kind of work contributes to acquiring target vocabulary, on the other hand, it develops the students’ linguistic and methodological competence.

It is important to emphasize that the future philologists learn to reveal, translate and use false friends of translator not only in new academic speech situations but also taking into consideration stylistic, genre peculiarities of the target text.